

NARATIVNO NOVINARSTVO KAO ALTERNATIVA TRADICIONALNIM NOVINARSKIM ŽANROVIMA U SAVREMENOJ MEDIJSKOJ PRAKSI

Apstrakt: Polazeći od teorijskog određenja prema kojem se narativno novinarstvo ubraja u oblike novinarskog izražavanja sa izraženom književnom naracijom, u radu se ova forma proučava sa savremenog stanovišta kako bi se utvrdile njene odlike i pozicija u modernom novinarstvu. S obzirom na to da je reč o specifičnoj formi, u jezičkom, sadržajnom i organizacionom smislu, koja u značajnoj meri uključuje i umetnički aspekt, narativno novinarstvo se u praksi često doživljava kao zastareli i ekonomski neisplativ oblik novinarskog izražavanja. Zbog toga, jedan od glavnih ciljeva ovog rada jeste da se, kombinujući deskriptivni metod i kvalitativnu analizu sadržaja, utvrdi prisutnost narativnog novinarstva u savremenom medijskom diskursu, njegove karakteristike i pozicija u sistemu medijskih žanrova. Poseban fokus biće na utvrđivanju njegovih elemenata u građanskom novinarstvu koje se razvilo zahvaljujući napretku tehnologije i koje kao takvo predstavlja alternativu izveštavanju profesionalnih medijskih kuća.

Ključne reči: narativno novinarstvo, novinarski žanrovi, građansko novinarstvo, mediji, alternativa

1. Uvod

Istorija je pokazala da je pričanje priča, naročito onih sa izraženom mitološkom dimenzijom, jedan od najefikasnijih načina za širenje kulturnih obrazaca i ideoloških poruka. Kako primećuje Maršal Souls (*Marshall Soules*), suština ovakvog narativnog pristupa zasniva se na tome da: „usmerava pažnju, objašnjava konflikt, otkriva karaktere, izaziva emocije“ (Soules, 2015: 33). Kroz očuvanje ove vrste narativa, mitovi, koji čine važan deo kolektivnog identiteta i koji su duboko ukorenjeni u kolektivnoj svesti, iznova i iznova se oživljavaju. Još je Aristotel narative opisivao kao imitaciju stvarnosti, odnosno kao fikciju koja sadrži element poznatosti zahvaljujući kom će izazvati interesovanje publike (Aristotle, 2008). To pokazuje da su moć priče i pričanja prepoznati još u antici, kao i da je suština ostala ista, dok su se menjali samo načini na koje su priče pričane i sredstva pomoću kojih su te priče dolazile do publike.

Praksa prenošenja priča, najpre književnih, a kasnije i novinarskih, pokazala je da to kakav će efekat ostvariti na publiku ne zavisi samo od sadržaja, već i od

načina na koji je priča ispričana. Ta karakteristika vremenom je postala izražena u novinarstvu. Tako se na početku novinarski tekstovi po jeziku, stilu i strukturi nisu mnogo razlikovali od književnih. Međutim, kako je rastao broj informacija koji je stizao u redakcije, raslo je i medijsko tržište. Kako bi pridobili čitaoce, više nije bilo dovoljno samo pričati priče, već je bilo potrebno listove učiniti atraktivnijim, tekstove tematski podeliti u rubrike i, na kraju, efikasnije ih oblikovati kako javnost ne bi ostala uskraćena za neku važnu informaciju. Načini na koji su ti tekstovi oblikovani predstavljaju korene novinarskih žanrova. Žanrove treba posmatrati kao deo novinarskih narativa čiji je cilj privlačenje publike. Novinarski narativi predstavljaju dominantni model komunikacije kao i, kako opisuje Den Berkovic (*Dan Berkowitz*), neku vrstu kulturne rezonance (Berkovitz, 2010). Upravo nam kulturna rezonanca, kao važan činilac novinarskih narativa: „pruža modele pomoću kojih razumemo stvarnost, drage ljude i sami sebe“ (Ekström, 2000: 474).

Iako ne postoji opšteprihvaćena definicija žanrova, ovaj termin u svom etimološkom značenju predstavlja rod ili vrstu, a u literaturi način pisanja, pa i sam stil (Jevtović, Petrović & Aracki, 2014: 116), dok se u novinarstvu klasifikuju prema svrsi/nameni, stilu i sadržaju. U zavisnosti od novinarske prakse i tradicije gotovo svaka zemlja ima svoj sistem i model klasifikacije i podele novinarskih žanrova. Kada je reč o srpskoj novinarskoj praksi dominantna su tri modela: faktografski, analitički i beletristički (Jevtović, Petrović & Aracki, 2014). Sve tri vrste zasnivaju se na činjenicama, ali svaka vrsta je određena pravilima koja utiču na to na koji način će informacija biti obrađena i plasirana. Tako faktografski žanrovi podrazumevaju čisto saopštavanje fakata, bez vidljivih upliva stavova, mišljenja i emocija novinara. S druge strane, analitički i beletristički pristup je znatno kompleksniji i može da uključuje ove elemente, ali uz izvesna ograničenja. Međutim, u određenim slučajevima klasični žanrovi ne predstavljaju adekvatan izbor da se priča u formi medijskog teksta predstavi publici.

Zato treba uzeti u obzir da je novinarstvo dinamična kategorija, te da žanrove ne treba posmatrati kao celine koje su međusobno isključive. Kako piše Boban Tomić: „Savremeno, postmoderno društvo traži i osavremenjavanje novinarske prakse pa se tako u medijskim kućama sve više govori osnovnim programskim i izdavačkim formatima, koji u sebe uključuju i nove novinarske žanrove i oblike novinarskog stvaralaštva“ (Tomić, 2016: 138). Hibridizacija žanrova je uvek bila deo novinarske prakse, a ova karakteristika naročito je postala izražena u 21. veku kada je zahvaljujući razvoju interneta i novih tehnologija došlo do promene komunikacijskog modela od vertikalnog, jednosmernog, prema dvosmernom, horizontalnom tipu, koji podrazumeva da i recipijenti mogu preuzeti ulogu komunikatora i širiti medijske sadržaje. Osim što se na taj način popularizuju nove forme, poput građanskog novinarstva, u medijskom diskursu i sistemu žanrova javljaju se i novi, specifični stilovi, čije korene možemo naći u književnosti. Upravo ovakav stil pisanja, koji se često naziva narativnim novinarstvom poslednjih godina izaziva veliku pažnju, kako medijskih profesionalaca, tako i istraživača medija. Zbog toga je cilj ovog rada da ispita karakteristike narativnog novinarstva i odredi njegovo mesto i potencijal u savremenoj novinarskoj praksi.

2. Odlike narativnog novinarstva i njegova pozicija u savremenoj novinarskoj praksi

Iako narativno novinarstvo nije nov pojam u akademskoj praksi izučavanja medijskih sadržaja u kontekstu njihove žanrovske distinkcije, ne postoji opšta usaglašenost na kakvu vrstu sadržaja se ova sintagma konkretno odnosi. Ne postoji usaglašenost ni oko samog imena, pa se u relevantnoj literaturi mogu pronaći nazivi poput literarni žurnalizam, narativno novinarstvo, kreativna nefikcija, te novi žurnalizam, koji se suštinski odnose na istu formu.

Kako primećuju Kobi van Kriken (*Kobie van Krieken*) i Hose Sanders (*José Sanders*), ne postoji ni opšte prihvaćena definicija narativnog novinarstva. Istraživanja u ovoj oblasti ukazala su na mnogobrojne koncepte koji se mogu dovesti u vezu sa ovom novinarskom formom. Međutim, kako zaključuju, ova istraživanja nisu rezultirala konsenzusom oko karakteristika koje bi odredile suštinu narativnog novinarstva i napravile jasnu razliku u odnosu na druge žanrove (Van Krieken & Sanders, 2021: 1394). Van Kriken i Sanders, takođe, ističu, da je fokus dosadašnjih istraživanja uglavnom bio na stilu i istorijskom aspektu, kao i da se mali broj studija bavio efektima, recepcijom i društvenim značajem ovakvih tekstova. Osim toga, dosadašnje analize u najvećem broju slučajeva bile su usmerene na knjige, novine i časopise, dok su onlajn mediji, filmovi i multimedijalni sadržaji bili predmet svega nekoliko studija (Isto: 1397).

I pored određenih nastojanja da se ono proglasi zastarelom formom, brojni teoretičari, poput Džona Hartsoka (*John Hartsock*), to odbacuju. On smatra da je ovakav vid medijskog izveštavanja ključan u vremenima krize (migracije, ratovi, ekonomski krah, kršenje ljudskih prava) kada: „konvencionalni načini davanja smisla socijalnim, kulturnim i političkim rascepima ne funkcionišu“ (Hartsock, 2000: 15), odnosno: „potreban je treći način da se ispriča priča“ (Connery, 1990: 5), a taj treći način upravo spada u domen narativnog novinarstva. Takođe, Džoš Roiland (*Josh Roiland*), u eseju „Bilo koje drugo ime: Slučaj literarnog novinarstva“ („By any other name: The case for Literary Journalism“) insistira na tome da se narativno novinarstvo ne može proučavati kao podvrsta nekog postojećeg žanra, jer smatra da poseduje dovoljno distinktivnih obeležja koji ga razlikuju od ostalih novinarskih formi. Kako piše, ova vrsta novinarstva: „postoji u knjigama, novinama, podkastima, elektronskim medijima. To je novinarstvo koje se bazira na detaljnom izveštavanju, proverenim činjenicama i istini. Uključuje brojne književne elemente – od alegorije, preko metafore do književnog motiva“ (Roiland, 2015: 69).

Edvin Ford (*Edwin Ford*) u uvodu Bibliografije američkog literarnog žurnalizma (*A Bibliography of American Literary Journalism*), ističe da je umetnički senzibilitet autora i umetnički pristup oblikovanju stvarnosti ono što razlikuje narativne tekstove od ostalih medijskih sadržaja. To su, kako kaže, karakteristike koje ga čine ne samo specifičnim, već i neophodnim u medijskom diskursu: „Danas više nego ikada nam je potrebno literarno novinarstvo: za pisca sa novinarskim senzibilitetom da oseti brzinu kojom se menjaju aspekti ove dinamičke epohe i sa dovoljno knji-

ževnog senzibiliteta da prikupi i oblikuje materijal očima i rukama umetnika“ (Ford, 1937: 1).

Američki istraživač Norman Sims bio je među prvima koji je u knjizi *Novinari književnici* (*The Literary Journalists*) objavio obimniju studiju o narativnom novinarstvu sistematizujući njegove glavne odlike. Sims je radeći na doktorskoj disertaciji upoznao grupu novinara iz Čikaga koja je o događajima izveštavala na originalan i specifičan način kroz tekstove koji bi se u poznatom žanrovskom sistemu najbliže mogli odrediti kao kolumna. Ove tekstove odlikovao je lokalni sleng, ali su autori koristili i fiktivne ličnosti kako bi kroz umetnički okvir predstavili svoje viđenje života u gradu. Upravo ovaj pristup, koji je postao popularan i među drugim novinarima, inspirisao je Simsa da se bliže posveti njegovom izučavanju. Iako se zbog Simsovih studija, narativno novinarstvo vezuje sa Sjedinjene Američke Države, ovaj fenomen obuhvata daleko širi istorijski okvir, a kao neki od najznačajnijih predstavnika pominju se Danijel Defo, Mark Tven i Ernest Hemingvej. Sims smatra da je najveća draž narativnog novinarstva, to što svakodnevne interakcije može da pretvori u zanimljive dramske priče. Kako objašnjava: „Novinari književnici slede sopstvena pravila. Za razliku od standardnog novinarstva, narativno novinarstvo zahteva uredjanje u složene, teške teme. Glas autora izlazi na površinu da pokaže čitaocima da je autor na zadatku“ (Sims, 1984: 2). Opisujući neka od ključnih narativnih sredstava i proces kreacije tekstova narativnog žurnalizma, Sims ističe da likovi u narativnom novinarstvu moraju da ožive na papiru, baš kao u fikciji, ali njihova osećanja i dramatični momenti imaju posebnu moć zato što znamo da su njihove priče istinite (Isto). Za Simsa narativno novinarstvo predstavlja: „detaljno izveštavanje, komplikovane strukture, razvoj karaktera, simboliku, glas autora, usmerenost na obične ljude i... tačnost“ (Sims, 2007: 6–7). Time pokazuje da se faktografija ne negira, ali uz oslanjanje na književne tehnike i pravce, naročito realizam, način oblikovanja priče približava se književnosti. Akcenat nije na novinarskoj prezentaciji događaja u klasičnom smislu, već na subjektivnom predstavljanju radnje, predela, enterijera i eksterijera koristeći umetničku prizmu. Autor se, takođe, posvećuje karakterizaciji likova i njihovim emocijama, mislima, osećanjima, instinktima. Ono što narativno novinarstvo razlikuje od većine drugih žanrova jeste subjektivnost koja je ne samo dozvoljena, već i poželjna, ali tako da se ne zapostave činjenice i tačnost informacija. Kako piše Branko Čečen:

„Apsolutna objektivnost, kao osnovni postulat u teoriji prenošenja informacija, gotovo je u potpunosti odbačena, kao apsurd. Zamenjena je apsolutnim pokušajem subjekta ka dostizanju objektivnosti. U tom smislu, novinar koji se bavi narativnim formama povremeno ima tu slobodu da objektivno predstavi subjektivni doživljaj realnosti jednog ili više referentnih učesnika“ (Čečen, 2005).

Da narativno novinarstvo ispunjava etičke standarde smatra i Den Wakefield (*Dan Wakefield*) za koga je ova forma ne samo kreativna, već: „donosi predele, zvukove i osećanja koja okružuju činjenice i povezuje ih i poredi sa drugim činjenicama iz istorije, društva i književnosti na umetnički način koji ne uništava činjenice, već proširuje njihovu dubinu i dimenziju“ (Wakefield, 1966: 41). Ovu tezu upotpunjuje

i Nora Berning koja ističe da vest ne predstavlja objektivnu refleksiju realnosti i da je uvek uslovljena mišljenjima, verovanjima i stavovima novinara (Berning, 2011). To pokazuje da apsolutna objektivnost ne postoji i da je suštinska razlika između tradicionalnog i narativnog novinarstva samo način interpretacije događaja.

Međutim, kod narativnog novinarstva fokus nije samo na autoru, već i na publici koja, zahvaljujući književnom pristupu, postaje uključena u priču, intelektualno i emotivno više angažovana, jer: „čitaoci često bolje razumeju i usvajaju priče koje su pisane narativnim stilom, nego one o kojima se izveštava koristeći princip obrnute piramide“¹ (Green, 1979).

Uzimajući u obzir umetničku dimenziju tekstova narativnog novinarstva, i individualistički pristup prilikom njihove izrade, teško je odrediti strukturu ili šablone po kojima oni nastaju. Ipak, Mark Kramer (*Mark Kramer*), direktor Niman Feloušip (Nieman Fellowship) programa narativnog novinarstva na Univerzitetu Harvard, izdvojio je nekoliko dominantnih karakteristika poput: „glas“ pripovedača, služenje simbolikom, književno dočaravanje destinacija, razvijanje likova, korišćenje dijaloga, predstavljanje ugla trećeg lica, beleženje statusnih simbola osoba i grupa, prikaz događaja po principu scenu po scenu gde svaka scena sadrži mikropriču koja gradi narativni tok (Čečen, 2005). Zbog toga slobodno možemo reći da dok je cilj tradicionalnog novinarstva da pruži informaciju, cilj narativnog novinarstva jeste da pruži priču. Ono što ovakve priče čini privlačnim publici jeste činjenica da u sebi često sadrže mitološke arhetipove koji stvaraju osećaj poznatosti i omogućavaju lakše emocionalno vezivanje za sadržaj. Kako primećuje američki profesor novinarstva Džek Luli (*Jack Lule*), akteri u pričama su često predstavljeni tako da njihova uloga odgovara mitološkim arhetipovima poput žrtve, žrtvenog jarca, heroja, dobre majke, varalice itd. (Lule, 2001), što su brojne studije i potvrdile (npr. Berkowitz, 2005, 2010; Sternadori, 2014). To ujedno predstavlja potvrdu da je ovakav vid pisanja vrsta kognitivne prečice do mitova koji su duboko ukorenjeni u kulturnoj i društvenoj svesti.

3. Narativno novinarstvo kao deo medijskog tržišta

Zbog kompleksnosti same forme u kojoj se često mogu naći elementi različitih tradicionalnih žanrova i podžanrova, poput članka, kolumne, reportaže, realističke proze, narativno novinarstvo je i dalje najzastupljenije u štampanim medijima. Međutim, zahvaljujući razvoju novih tehnologija, kao i pomenutoj promeni komunikološke paradigme (od vertikalnog prema horizontalnom tipu) koja je, između ostalog, omogućila razvoj građanskog novinarstva i nove načine za plasman medijskih sadržaja, narativno novinarstvo se u hibridnim formama sve češće može sresti i na onlajn platformama. Lejla Turčilo građansko novinarstvo opisuje kao: „kreiranje informacija od strane aktera online komunikacije koji nisu nužno novinari-profesio-

¹ Princip u faktografskom novinarstvu po kome se činjenice u tekstu ređaju po važnosti počevši od najznačajnijih (prim. aut).

nalci i njihovo distribuiranje putem online medija“ (Turčilo, 2014: 163). Upravo ta karakteristika da kreator medijskih sadržaja u savremenom dobu ne mora biti medijski profesionalac, omogućava komunikatorima da temama koje obrađuju pristupaju na originalan, sebi svojstven način i uz određenu dozu umetničkog senzibiliteta, što ovakve tekstove čini bližim narativnom novinarstvu, nego tradicionalnim žanrovskim formama. Takvi tekstovi mogu ostvariti značajan uticaj na javno mnjenje, što ujedno predstavlja podstrek za urednike i novinare u tradicionalnim medijima da modifikuju pristup, jezik, stil i, generalno, način oblikovanja medijskih priča i prilagode ih savremenim tendencijama. Kako piše Sanja Domazet: „I razvitak onlajn novinarstva podstakao je potrebu za kreativnim pisanjem u tradicionalnim štampanim medijima, pa i svim ostalim medijima“ (Domazet, 2019: 25).

Pored tehnološkog napretka koji je doprineo medijskoj konvergenciji, štampa je ostala vrsta medija kojoj se publika okreće kako bi dobila informaciju više, detalje i kontekst samih događaja, a narativni pristup im to i omogućava. I dok se tradicionalno novinarstvo bazira na konceptu objektivnosti i neutralnosti odgovorajući na pitanja: ko, šta, gde, kada, zašto plus kako, pozivajući se na relevantne izvore, narativno novinarstvo je fokusirano na kako i zašto sa akcentom na subjektivni i emocionalni doživljaj (Uko, 2007). Poslednjih godina i u naučnim i u profesionalnim krugovima raste interesovanje za narativno novinarstvo, jer se smatra da je ovo forma koja će sačuvati tiraže štampanih medija (Hartsock, 2007; Shim, 2014). Upravo narativno novinarstvo, kroz kompletnije priče ispričane na originalan način, omogućava povezivanje štampanih medija sa publikom i ostvarivanje prisnijeg odnosa. Kako piše Branko Čečen, na taj način tradicionalni mediji u novom medijskom okruženju stvaraju i neguju publiku koja će im biti verna.

„Ako u čitaocu uspe da izazove skladne emocije, da pobudi njegove instinkte i u njemu ostavi bilo kakav sentiment, od tog trenutka on prepoznaje taj medij kao sebi blizak. Ne kao mogući izvor zabave i informacija, ne kao stvar izbora, nego kao nešto svoje, ukratko – potrebu. Što je razlika, otprilike, kao između poznanika i prijatelja. Takav čitalac neće ni pogledati druga izdanja, već će posegnuti za prijateljskim medijem prema kojem oseća vrstu pripadnosti i bliskosti.“ (Čečen, 2005)

Kako bi se što bolje pozicionirali na medijskom tržištu, brojni urednici i novinari usvajaju principe narativnog novinarstva, naročito one koji se odnose na originalan i specifičan pristup prilikom obrade određenih tema i koji uključuju veće angažovanje publike. Na ovaj način se ne bore samo sa konkurencijom koja pripada istoj vrsti medija, već i sa novim medijskim formama i sadržajima. Zato treba naglasiti da je novo medijsko okruženje doprinelo popularizaciji transmedijalnog pristupa prilikom plasiranja određenih sadržaja iz domena sadržaja narativnog novinarstva. Tako ovi tekstovi, mogu biti pretvoreni u knjige, a nakon toga u serije i filmove. Osim toga, u savremenom medijskom okruženju narativno novinarstvo javlja se u novim popularnim formama, kao što su podkasti ili video-sadržaji na striming platformama, što omogućava novim generacijama da upoznaju i prihvate njegove odlike. S obzirom na to da se ovakva vrsta sadržaja podjednako koristi i u građanskom i u tradicionalnom novinarstvu, tržišni potencijal je praktično neograničen.

Već je istaknut značaj narativnog novinarstva u vremenima krize kada je javnost mnogo više zainteresovana da čuje priče o životima, sudbinama i stradanjima običnih ljudi, pričama i sudbinama sa kojima može da se poistoveti, koje će pružiti određene odgovore ili makar nadu i utehu, a maksimalni potencijal takvih priča ne može se ostvariti kroz faktografske forme. Značaj i potencijal narativnog novinarstva uočeni su još tokom Krimskog rata (1853–1856) kada su se izdvojila dva dominantna pristupa izveštavanja. To su bile priče Vilijema Rasela (*William Russell*), dopisnika londonskog Tajmsa (*Times*) i priče Edvina Godkina (*Edwin Godkin*), dopisnika lista Dejli njuz (*Daily News*). Iako su obojica javnosti predstavljala slike rata, Raselovi izveštaji bili su zasnovani na svedočanstvima različitih aktera kako bi što realnije preneo priče sa terena. S druge strane, Godkin se opredelio za pristup koji možemo nazvati literarnim: „Pisao je kako vojnici doživljavaju rat, unoseći i svoja preživljavanja ratnih strahota“ (Bjelica & Jevtović, 2006: 73–74).

Iako, nesporno, veoma značajna novinarska forma, posebno u vremenima kada se ne traži samo informacija, već i dublji kontekst, treba voditi računa da estetika ne zaseni suštinu novinarstva – objektivnost i tačnost: „Ukoliko estetska razmatranja dominiraju nad tradicionalnim principima objektivnosti i tačnosti, to može dovesti do toga da novinarstvo izgubi kredibilitet“ (Van Krieken & Sanders, 2017: 1375). Iz tog razloga, ne treba izgubiti iz vida da su kod ove novinarske forme subjektivnost i emocionalnost najizraženiji, što može rezultirati zloupotrebom emocija, kojima je i najlakše manipulirati. Na taj način nastaju nenovinarski i manipulativni tekstovi pod okriljem narativnog novinarstva, što može biti i jedan od razloga zbog kojeg pojedini mejnstrim mediji teško prihvataju ovu formu ili je, čak, odbacuju.

5. Primeri narativnog novinarstva u savremenoj novinarskoj praksi

Popularizacija narativnog novinarstva kroz različite forme građanskog novinarstva dovela je do toga da progresivno orijentisane redakcije stvore prostor za ovu vrstu medijskog izražavanja koje na taj način postaje uticajni žanr (Schmidt, 2017). Međutim, narativno novinarstvo, kao deo mejnstrim medijskog diskursa, ne prihvata se istim tempom i entuzijazmom u svim društvima. Komparativna istraživanja su pokazala da, na primer u Australiji i slovenskim zemljama institucionalni kontekst nudi ograničene mogućnosti novinarima književnicima da objavljuju svoje priče u mejnstrim medijima (Joseph, 2010; Merljak Zdovc, 2009).

Kada je reč o Srbiji, tekstovi sa odlikama narativnog novinarstva najčešći su u medijima koji uključuju elemente građanskog novinarstva i/ili su inspirisani inostranim publikacijama koje neguju ovakve forme. Osim toga, prisutni su u periodičnim publikacijama (npr. *Nedeljnik*), ali i kao dopuna tradicionalnih medija (Npr. list *Danas* pored toga što je najpoznatiji po dnevnom listu, prisutan je i na onlajn platformama koje novinari i urednici koriste za realizaciju podkasta u okviru kojih se mogu čuti priče koje sadrže elemente narativnog novinarstva). Za potrebe ovog rada, u cilju ilustracije primera iz prakse koji mogu poslužiti kao osnova za dalja istraživanja iz ove oblasti, urađena je kvalitativna analiza sadržaja dva teksta kako bi se prikazale odlike narativnog novinarstva koje se javljaju u srpskim mejnstrim

medijima. Jedan je objavljen u srpskoj verziji onlajn magazina *Vajs (Vice)* pod nazivom „Povratak kući: moja zimska idila u Besnom Foku”², a drugi u onlajn izdanju magazina *Nedeljnik* pod nazivom „Jedine slike iz tek oslobođenog Jasenovca koje je sklonio Kardelj: Tajna nestalih filmova našeg najpoznatijeg ratnog foto-reportera”³. *Vajs* je na zvaničnom sajtu predstavljen kao „multimedijalna platforma koja proizvodi više od 2400 sadržaja nedeljno na 25 jezika”⁴, dok u začelju svake stranice *Nedeljnika* stoji opis: „Internet izdanje najtiražnijeg srpskog njuzmagazina koji čita poslovna, politička i biznis elita”⁵. Opisi rubrika na portalu *Vajs* ukazuju na to da redakcija neguje nekonvencionalni pristup obrade tema. Neki od primera naziva rubrika su: „Politika”, „Droge”, „18+”. I pored naslova koji mogu da se kvalifikuju kao delimično tabloidni (Npr. „Kako je moja bipolarna majka pokušala da nađe spas u magičnim pečurkama”), tekstovi imaju daleko kompleksniju strukturu.

Jedan takav primer je prvi analizirani tekst, preuzet iz magazina *Vajs*. Iako naslov upućuje na to da bi tekst žanrovski mogao biti određen kao putopisna reportaža, autorka već na samom početku signalizira da njene intencije prevazilaze žanrovska ograničenja:

„Vrlo retko idem u Besni Fok. Poslednji put sam tamo bila pre dve ili tri godine. Kadgod je trebalo da idem osećala bih nelagodu, govorila sam da me mrzi da idem, šta tamo da radim, čak mi i poseta majci nije bila dovoljna da presrećno krenem na Bogosloviju, pa na 107”.

Početak koji je u kontradiktornosti s naslovom ukazuje na to da čitaoca očekuje jedan autentični prikaz i što je još važnije – da ga očekuje priča, a ne klasični novinarski tekst. Priča je pisana u prvom licu, a autorka sebe, koristeći princip ređanja scena, stavlja u prvi plan kao aktivnog učesnika svih događaja, što doprinosi samoj autentičnosti. Da tekst nije samo putopisna reportaža ili memoar ilustruje činjenica da se autorka često koristi simbolikom kako bi objasnila svaki segment putovanja, sećanja sa aspekta aktuelnog trenutka, kao u ovom delu:

„Htela sam da prođem još jednom i pored „Magacina“. To je bila jedna veća hala gde su se slavili svi ispraćaji u vojsku i svadbe. Skoro svi moji drugari iz detinjstva i razreda su tamo pravili ispraćaj, dolazilo bi po sto ljudi. Komšije i stariji, i naravno roditelji svih prijatelja. Uvek bend i igrali bismo, pili, sjajno se provodili i na kraju lili suze uz recimo „Nedelja, a svi ste tu”.

Dalje, dok piše o svojoj očekivanoj šetnji kroz naselje, autorka naglašava:

„Ne želim da se prisećam sebe u rolerkosteru tinejdžerskog doba koje je bilo ispunjeno alkoholom, besomučnim sedenjem u sobi i plakanjem, pisanjem veoma mračnih pesama i dnevnika u kojima mrzim sebe”.

² Izvor: <https://www.vice.com/sr/article/jgqa5g/povratak-kuci-moja-zimska-idila-u-besnom-foku> (poslednji pristup: 7. 10. 2021).

³ Izvor: <https://www.nedeljnik.rs/foto-jedine-slike-iz-tek-oslobođenog-jasenovca-koje-je-sklonio-kardelj-tajna-nestalih-filmova-naseg-najpoznatijeg-ratnog-foto-reportera/> (poslednji pristup: 7. 10. 2021).

⁴ Izvor: <https://www.vicemediagroup.com/> (poslednji pristup: 6. 10. 2021).

⁵ Izvor: <https://www.nedeljnik.rs/> (poslednji pristup: 7. 10. 2021).

Opisi iz ovog odlomka mogu se svrstati u univerzalne motive u kojima se mogu pronaći brojne mlade osobe koje određeni lokalitet vezuju slične emocije. Na taj način autorka istovremeno oslikava stanje svog rodnog mesta i stanje sopstvenog duha, što nije moguće postići klasičnim novinarskim formama.

S druge strane, u *Nedeljniku*, tekstovi u kojima dominiraju elementi narativnog novinarstva najčešće se mogu pronaći u rubrici „Velike priče”. Analizirani tekst „Jedine slike iz tek oslobođenog Jasenovca koje je sklonio Kardelj: Tajna nestalih filmova našeg najpoznatijeg ratnog foto-reportera”⁶ bavi se stradanjima u logoru Jasenovac, tačnije pronađenim fotografijama iz tog doba za koje se smatralo da su izgubljene. Sama tematika dovoljna je da kod čitaoca izazove emotivnu povezanost sa tekstom, jer je reč o događaju od velikog značaja za kolektivni identitet srpskog naroda koji sadrži i izraženu mitološku osnovu. Zahvaljujući odabranom pristupu, kao i stilskim sredstvima, ta povezanost se ostvaruje na jedinstven način. Tekst počinje iskazom: „Čudni su putevi fotografije i istine”. Ovim se jasno signalizira da će glas autora biti dominantna. Međutim, način na koji je tekst struktuiran ne dovodi u pitanje njegovu autentičnost, a autentičnost u narativnom novinarstvu, kao što je ranije u radu istaknuto, mnogo je značajnija kategorija od objektivnosti. Zadatak narativnog novinarstva, baš kao i književnosti, jeste da „uvuče” čitaoca u svet priče i postane njen aktivni učesnik. U ovom konkretnom slučaju to se postiže detaljnim oslikavanjem scena (predela, predmeta, enterijera), uz pomoć kojih autor, specifičnom estetikom, pruža odgovarajući kontekst:

„U požuteloj novinarskoj beležnici, koju je hemingvejski naslovio „Put na front”, upisani su mnogi dragoceni detalji koji dokumentuju završetak vojnih operacija u Jugoslaviji, s kraja Drugog svetskog rata”.

Takođe, izjave, za razliku od klasičnog intervjua i konvencionalnih medijskih izjava, ovde su u funkciji pomenutog oslikavanja i kao takve stilski su bliže književnim monološkim i dijaloškim formama sa elementima dramske napetosti:

„- Pokušavam da vas nađem danima... Mislim da sam našao fotografije koje prate novinarske beleške Branka Savića...

Tajac... Pa pitanje: Jeste li sigurni da su to te fotografije...?

- Jedan kroz jedan. Dnevnik je jako detaljan, prati fotografije. To je sigurno to, rekao je Cukić”.

Kod tekstova koje obrađuju istorijske teme često je pozivanje na istorijske izvore koji doprinose dokumentarnosti, ali su predstavljeni tako da prate stil, strukturu i koncept samog narativa. To je slučaj i sa analiziranim tekstom u kome se autor oslanja na svedočenja uz pomoć kojih ilustruje atmosferu i naglašava emocionalni aspekt:

„Obilazimo zgarišta, porušenih i zapaljenih zgrada i baraka, koje se još gde-gde puše. Nailazimo i na nekoliko izgorelih leševa zarobljenika koji su pokušali da se sakriju prilikom poslednjeg odvođenja, ali su ipak stradali”.

⁶ Dostupan na adresi: <https://www.nedeljnik.rs/foto-jedine-slike-iz-tek-oslobođenog-jasenovca-koje-je-sklonio-kardelj-tajna-nestalih-filmova-naseg-najpoznatijeg-ratnog-foto-reportera/>

Kako bi približio emotivni, ali i društveni i istorijski kontekst, autor u navedenom primeru koristi delove iz pronađenog ratnog dnevnika. Time, kombinujući elemente klasičnog novinarstva, istorijskih izvora i književne naracije, on obogaćuje narativni tok i prenosi jednu od priča koja je mogla biti ispričana na mnogo načina, naročito u doba transmedijalnosti. Međutim, upravo kroz korišćenje principa narativnog novinarstva ovaj medijski tekst dobija potencijalni kapacitet da ostvari mnogo veći uticaj na čitaoca nego što bi to bio slučaj sa klasičnim žanrovima.

6. Zaključak

Teorijski koncepti i praktični primeri predstavljeni u ovom radu pokazali su da za narativno novinarstvo postoji interesovanje medijske publike i da kao takvo zaslužuje svoje mesto u kompleksnom sistemu novinarskih žanrova – i kao predmet akademskog proučavanja, zatim novinarske prakse i, konačno, kao predmet kritičkog proučavanja naučnih istraživanja o ovoj oblasti.

Novinarski žanrovi su dinamička kategorija, što podrazumeva da se vremenom transformišu u stisikom, sadržajnom i strukturalnom smislu, pa se na taj način prilagođavaju trendovima koji se tiču kreiranja i plasiranja medijskih sadržaja. Isti koncept primenjiv je i na narativno novinarstvo koje takođe poseduje svojstvo transformacije, baš kao i književnost, te može postojati kao dominantna komponenta određenog teksta, ali se odlike narativnog novinarstva, zahvaljujući hibridizaciji, mogu javiti i u tekstovima u kojima su dominantni drugi žanrovi. To, između ostalog, omogućava da principi ove novinarske forme mogu biti primenjivi na gotovo sve teme. Uzimajući u obzir ovu karakteristiku sasvim je izvesno da će na dalju transformaciju medijskih žanrova uticati i narativno novinarstvo – posebno na one koji spadaju u beletrističku grupu. Osnovni princip te dinamičnosti jeste inovacija koja postaje važna u uslovima kada se javlja veliki broj medija i kada svako može postati kreator medijskog sadržaja. Jedan od značajnijih faktora koji pomaže mediju da se izbori na tržištu jeste originalnost, što je, takođe, jedna od glavnih karakteristika narativnog novinarstva koje se već odomaćilo u medijskoj praksi velikog broja zemalja.

Kako je u radu napomenuto, određeni autori smatraju da je ovo forma koja će sačuvati štampane medije u novom medijskom okruženju, ali da je istovremeno pogodna i za onlajn platforme. Međutim, kada je o ovdašnjoj medijskoj sceni reč, narativno novinarstvo je i dalje uslovno marginalizovano i javlja se sporadično u publikacijama koje su, iako popularne, više orijentisane ka alternativnim načinima izveštavanja. Razloge verovatno treba tražiti u problemu objektivnosti, o kome je pisano, i u strahu od ekonomske neisplativosti. Zato treba istaći da su narativni tekstovi i dalje suštinski novinarski u kojima se poštuju svi profesionalni principi. Ono što ove tekstove razlikuje od klasičnog novinarstva jeste način interpretacije događaja koji je zasnovan na autentičnosti prikazanoj umetničkim izrazom. Kada je o drugom izazovu reč, potrebno je naglasiti da je narativno novinarstvo već pokazalo tržišni potencijal, kao i da su neke redakcije u zemlji već usvojile ovaj način izveštavanja.

Zbog toga je realno očekivati da će narativno novinarstvo u bliskoj budućnosti prihvatiti još veći broj medija.

Autentičnost, originalnost i književnoumetnički pristup prilikom obrade tema, glavne su odlike koje narativno novinarstvo razlikuju od dominantnih medijskih žanrova. Način na koji su ovakvi tekstovi oblikovani, stavljaju događaje u drugačiji, jedinstven kontekst, pružajući nešto novo, neizvesno i primamljivo za medijsku publiku sa kojom se putem narativnih tekstova ostvaruje mnogo bliži i čvršći kontakt.

Literatura

- Aristotle (2008). *Poetics. The Internet Classics Archive, 350 BCE Translation by SH Butcher*. Retrieved from: <http://classics.mit.edu/Aristotle/poetics.html>
- Berkowitz, D. (2005). Suicide bombers as women warriors: Making news through mythical archetypes. *Journalism & mass communication quarterly*, 82(3), 607–622. <https://doi.org/10.1177/107769900508200308>
- Berkowitz, D. (2010). The ironic hero of Virginia Tech: Healing trauma through mythical narrative and collective memory. *Journalism*, 11(6), 643–659. <https://doi.org/10.1177/1464884910379705>
- Berning, N. (2011). Narrative Journalism in the Age of the Internet. *Digitales Journal für Philologie*, 3. Retrieved from: <https://www.textpraxis.net/nora-berning-narrative-journalism-in-the-age-of-the-internet>
- Бјелица, М., & Јевтовић, З. (2006). *Историја новинарства*. Београд: Мегатренд универзитет примењених наука.
- Connery, T. B. (1990). A third way to tell the story: American literary journalism at the turn of the century. *Literary journalism in the twentieth century*, 3–20.
- Čečen, B. (2005). *Šta je narativno novinarstvo i kako ga pisati*. Retrieved from: <https://www.media.ba/bs/novinarstvo-tehnikiforme-novinarstvo-tehnik-i-forme/staje-narativno-novinarstvo-i-kako-ga-pisati>
- Domazet, S. (2019). *Kreativnost – nova novinarska pismenost*. Beograd: Čigoja štampa
- Ekström, M. (2000). Information, storytelling and attractions: TV journalism in three modes of communication. *Media, Culture & Society*, 22(4), 465–492. <https://doi.org/10.1177/016344300022004006>
- Merljak Zdovc, S. (2009). More stories, more readers? Feature writing in Slovene newspapers. *Journalism Practice* 3: 319–334. <https://doi.org/10.1080/17512780902798745>
- Ford, E. H. (1937). *A bibliography of literary journalism in America*. Minneapolis: Burgess publishing Company.
- Green, G. M. (1979). Organization, goals, and comprehensibility in narratives: newswriting, a case study. *Center for the Study of Reading Technical Report*; no. 132. Retrieved from: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/17583/ctrstreadtechrepv01979i00132_opt.pdf?sequence=1
- Hartssock, J. C. (2000). *A history of American literary journalism: The emergence of a modern narrative form*. Univ of Massachusetts Press.

- Hartsock J. C. (2007) 'It was a dark and stormy night': Newspaper reporters rediscover the art of narrative literary journalism and their own epistemological heritage. *Prose Studies* 29: 257–284. <https://doi.org/10.1080/01440350701432853>
- Јевтовић, З., Петровић, Р., & Арацки, З. (2014). *Жанрови у савременом новинарству*. Београд: Јасен.
- Joseph, S. (2010). Telling true stories in Australia. *Journalism Practice* 4: 82–96. <https://doi.org/10.1080/17512780903119685>
- Lule, J. (2001). *Daily news, eternal stories: The mythological role of journalism*. New York: Guilford Press.
- Roiland, J. (2015). By any other name: The case for Literary Journalism. *Literary Journalism Studies*, 7(2), 63–89. Retrieved from: https://ialjs.org/wp-content/uploads/2016/01/LJS-v7i2-60-89-Roiland_HYPERLINKED-1.pdf
- Schmidt, TR. (2017). Pioneer of style: How the Washington post adopted literary journalism. *Literary Journalism Studies* 9: 34–59. Retrieved from: <https://ialjs.org/wp-content/uploads/2017/07/02-Schmidt-34-59.pdf>
- Shim, H. (2014) Narrative journalism in the contemporary newsroom: The rise of new paradigm in news format? *Narrative Inquiry* 24: 77–95. DOI: 10.1075/ni.24.1.04shi
- Sims, N. (1984). The Literary Journalists. Retrieved from: <https://normansims.com/wp-content/uploads/2014/04/The-Literary-Journalists.pdf>
- Sims, N. (2007). *True stories: a century of literary journalism*. Evanston: Northwestern University Press.
- Soules, M. (2015). *Media, persuasion and propaganda*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sternadori, M. (2014). The witch and the warrior: Archetypal and framing analyses of the news coverage of two mass shootings. *Feminist Media Studies*, 14(2), 301–317. Retrieved from: https://www.academia.edu/25958883/The_witch_and_the_warrior_Archetypal_and_framing_analyses_of_the_news_coverage_of_two_mass_shootings
- Tomić, B. (2016). Raslojavanje novinarskih žanrova u novomedijskoj praksi. *Politeia*, 6(11), 133–150. <https://doi.org/10.7251/POL1611131T>
- Turčilo, L. (2014). Profesionalno i građansko novinarstvo: saradnja ili konkurencija. *Mediji i komunikacije*, 1(1), 159–167.
- Uko, N. (2007). *Story Building: Narrative Techniques for News and Feature Writers*. Lanham: University Press of America.
- Wakefield, D. (1966). The personal voice and the impersonal eye. *The Atlantic*, 6, 38–48. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED096677.pdf>
- Van Krieken, K., & Sanders, J. (2017). Framing narrative journalism as a new genre: A case study of the Netherlands. *Journalism*, 18(10), 1364–1380. <https://doi.org/10.1177/1464884916671156>
- Van Krieken, K., & Sanders, J. (2021). What is narrative journalism? A systematic review and an empirical agenda. *Journalism*. 22(6), 1393–1412. <https://doi.org/10.1177/1464884919862056>

Dušan Aleksić

**NARRATIVE JOURNALISM AS AN ALTERNATIVE
TO TRADITIONAL JOURNALISTIC GENRES IN
CONTEMPORARY MEDIA PRACTICE**

Summary

Using the theoretical designation of narrative journalism as a form of journalistic expression relying heavily on literary narration, the given journalistic form will be analysed from a contemporary perspective in order to determine its characteristics and position in contemporary journalism. Considering that it constitutes a unique form from the linguistic, content, and organizational perspective, and that its artistic aspect is highly prominent, narrative journalism is often viewed as an obsolete and economically unprofitable journalistic form in practice. Because of that, one of the main goals of this paper is to determine to what extent narrative journalism is present in the contemporary media discourse, what its characteristics are and which position it occupies in the system of media genres, and to do so by combining the descriptive method and qualitative content analysis. It will focus especially on determining its role in civic journalism, which developed on the basis of technologic advancement, and which represents an alternative to the reporting of professional media.

dusan.aleksic@filfak.ni.ac.rs